

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่อง Ethnography

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาการใช้โทรทัศน์ของเด็ก ๆ ในสภาพที่เกิดขึ้นจริง ในครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยจะต้องเข้าไปศึกษาการดูโทรทัศน์ของเด็กภายในบ้าน โดยใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participant observation) วิธีการนี้เป็นการศึกษาวิจัยด้านสังคมวิธีการหนึ่ง อาศัยวิธีการของนักมนุษยวิทยา ในการศึกษาชีวิตของผู้คนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งจะให้คำตอบเกี่ยวกับประเด็นที่กำลังศึกษา จากการเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้น ฟังการพูดคุย หรือสอบถามสัมภาษณ์

วิธีการของ ethnography นี้ถูกยอมรับว่าเป็นวิธีการศึกษาที่เป็นพื้นฐานที่สุดของการวิจัยสังคม เนื่องจากเป็นวิธีการสามัญอันใกล้เคียงที่สุดกับวิถีทางปกติซึ่งคนเรากระทำในชีวิตประจำวัน และเป็นวิธีที่ทำให้เราสามารถเข้าใจความหมายของรูปแบบและเนื้อหาของกระบวนการทางสังคมได้

อันที่จริงแล้วการศึกษาวิจัยด้านสังคมนั้น ประกอบด้วยแนวคิดหลัก 2 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายปฏิฐานนิยม (positivism) และธรรมชาตินิยม (naturalism) ซึ่งทั้ง 2 ฝ่ายต่างก็มีวิธีการที่แตกต่างกันออกไป ฝ่ายปฏิฐานนิยมนั้นเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการค้นพบกฎที่เป็นสากล หรืออย่างน้อยปรากฏการณ์เฉพาะที่สามารถอธิบายได้ด้วยกฎแห่งสากลนั้น โดยการสังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะการศึกษาวิจัย และเปรียบเทียบกับสิ่งที่เกิดขึ้นตามทฤษฎี ซึ่งผลก็คือทฤษฎีดังกล่าวอาจได้รับการสนับสนุน หรือล้มล้างไปก็ได้ และเพื่อไม่ให้เกิดการสังเกตเข้ามามีผลกระทบต่อประเด็นที่ศึกษา นักวิจัยจึงใช้เครื่องมือมาตรฐานสำหรับช่วยในการสังเกต เช่นแบบสอบถาม หรือการทดลอง เป็นต้น ซึ่งเท่ากับว่าฝ่ายปฏิฐานนิยม ได้ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการศึกษาวิจัย

ในทางตรงข้ามวิธีการทางวิทยาศาสตร์เช่นนี้ไม่เป็นที่ยอมรับของฝ่ายธรรมชาตินิยม นักวิจัยตามแนวนี้เห็นว่า ไม่สามารถเข้าถึงความซับซ้อนของความหมายของกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ได้ด้วยวิธีการดังกล่าว และการอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์นั้น ทำให้นักวิจัยได้แค่เพียงความจริงในสภาพของการศึกษาวิจัยเท่านั้น ไม่ใช่ความจริงที่เกิดขึ้นในโลกที่แท้จริงของมนุษย์ นักวิจัยในแนวธรรมชาตินิยมนี้ เชื่อว่าโลกสังคมของมนุษย์ควรจะถูกศึกษาในธรรมชาติที่แท้จริง

ของตัวมันเอง โดยไม่ถูกรบกวนหรือถูกรบกวนน้อยที่สุด จากระเบียบวิธีวิจัย การศึกษาจากสภาพ
 ธรรมชาติ จะทำให้นักวิจัยเข้าถึงแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งจะช่วยให้เปิดเผยถึงความจริงใน
 ปรากฏการณ์ที่ศึกษานั้นได้ (Hammerley & Atkinson , 1983)

วิธีการ ethnography ถือได้ว่าปฏิบัติตามแนวทางของธรรมเนียมส่วนหนึ่ง
 เพราะเป็นการศึกษาตัวบุคคลโดยตรงจากการ " สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม(participant
 observation) " และ/หรือ " การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth interview) "
 ซึ่งทำให้นักวิจัยสามารถเรียนรู้ และเข้าใจกลุ่มสังคมและวัฒนธรรมที่ศึกษาได้จากการตีความใน
 วิถีทางเดียวกับผู้คนในกลุ่มสังคมนั้น ๆ งานของนักethnographer จึงไม่ใช่เป็นเพียงการเก็บ
 รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากสนามวิจัยเท่านั้น หากแต่จะต้องสามารถอธิบายข้อมูลเหล่านั้นได้ด้วย
 มุมมองของสังคมนั้นเอง ซึ่งเท่ากับว่านักวิจัยต้องทำหน้าที่เสนอภาพความเป็นจริงต่าง ๆ ให้
 ปรากฏออกมา

อันที่จริงแล้ว แนวคิดทั้งฝ่ายปฏิฐานนิยมและธรรมเนียมต่างก็มีคุณสมบัติเพียงพอ
 สำหรับการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ หากแต่ยังขาดคุณสมบัติสำคัญเช่นที่มีในแนวทางของ
 ethnography นั่นก็คือการสะท้อนการกระทำของบุคคล (reflexive) ด้วยความเป็นจริงที่ว่า
 คนเราเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรม และเราต่างก็เป็นผู้กระทำอยู่ในสังคม ดังนั้นเราจึง
 สามารถสะท้อนให้เห็นตัวเราและการกระทำของเรา ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและ
 วัฒนธรรม โดยหลีกเลี่ยงไม่พ้นการใช้ความเข้าใจที่เป็นสามัญสำนึกและวิธีการสามัญ ดังเช่นการ
 สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมนี้เอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวคิดเรื่องการใช้ Ethnography ในการศึกษาด้านสื่อสารมวลชน

วิธีการศึกษาตามแนวทาง ethnography ซึ่งเป็นวิธีการของนักมานุษยวิทยาจะนำมาใช้ในการศึกษาด้านสื่อสารมวลชนได้อย่างไร โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัว ซึ่งเป็นกลุ่มผู้รับสาร หรือผู้ดูโทรทัศน์ที่สำคัญ ความจริงแล้วการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัวตามแนวทางนี้มีขึ้นมาแล้ว แต่งานวิจัยเหล่านี้ไม่ได้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางเท่าใดนัก อีกทั้งไม่ได้มีการนำไปใช้ในการวิจัยด้านสื่อสารมวลชนอีกด้วย

หนึ่งในนักวิจัยที่มีบทบาทต่อการศึกษาการใช้โทรทัศน์ของครอบครัวด้วยวิธีการนี้ได้แก่ James Lull นักวิจัยชาวอเมริกาซึ่งได้พยายามที่จะอธิบายว่า สมาชิกในครอบครัวได้ใช้เวลาของตนกับโทรทัศน์อย่างไร รวมทั้งโทรทัศน์ได้เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการสื่อสารภายในบ้านอย่างไรบ้าง

Lull ตระหนักว่าการศึกษาดังกล่าวถึงการใช้สื่อมวลชนนั้น ควรจะให้ความสำคัญใน " รายละเอียดของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล " เช่นเดียวกันกับที่ Silverston, Hirsch และ Morley ซึ่งศึกษาถึงการใช้อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีการสื่อสารภายในครอบครัวด้วยวิธีการทาง ethnography เช่นเดียวกันนั้น ต่างก็เชื่อมั่นในแนวคิดของ Malinowski นักมานุษยวิทยาที่ว่าบทสนทนาของผู้คนในสนามวิจัย จะช่วยให้นักวิจัยเข้าใจประเด็นปัญหาได้ดี ซึ่งการสนทนาตามความคิดของ Malinowski นี้ไม่ใช่เพียงแค่อ้อยคำต่างๆ ที่แลกเปลี่ยนกันเท่านั้น แต่รวมไปถึงระยะเวลา การเคลื่อนไหว ตัวบุคคล หรือสิ่งของด้วย

การศึกษาตามวิธีการของ Lull, Silverstone, Hirsch และ Morley ซึ่งให้ความสนใจในการสนทนาหรือการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จึงเท่ากับว่าเป็นการศึกษาที่รวมเอา " การสื่อสารของบุคคล " และ " การสื่อสารมวลชน " เข้าไว้ด้วยกัน แนวคิดดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Blumler (1969) ซึ่งได้เสนอให้ทำการวิจัยเชิงประจักษ์ ซึ่งรวมศาสตร์ทางด้านสื่อสารมวลชน และสื่อสารของบุคคลเข้าไว้ด้วยกัน นั้นหมายความว่า การศึกษาผู้รับสารโดยเฉพาะกลุ่มผู้ดูโทรทัศน์ในครอบครัวตามแนวทางนี้ นักวิจัยจะต้องเชื่อมโยงพฤติกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกแต่ละคนเข้ากับสื่อและกับสมาชิกในครอบครัวด้วยกันเองอีกด้วย ด้วยวิธีการนี้นักวิจัยก็สามารถที่จะศึกษา และเข้าใจในสาระที่แท้จริงของการใช้สื่อ และวิธีการที่โทรทัศน์หรือสื่อมวลชนได้เข้าร่วมอยู่ในชีวิตประจำวันของครอบครัวได้อย่างชัดเจน

จากแนวคิดและวิธีการทาง ethnography นี้ ได้ช่วยเปิดมุมมองใหม่ของการศึกษาด้านสื่อสารมวลชน ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องการใช้โทรทัศน์ของเด็กภายในครอบครัวได้เป็นอย่างดี โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาในสภาพการณ์ของการสื่อสารที่เป็นธรรมชาติในบ้านของเด็ก ๆ เอง ภายในบริบทของวัฒนธรรมการใช้สื่อของครอบครัว และจะให้ความสนใจในรายละเอียดของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและสมาชิกในครอบครัวขณะดูโทรทัศน์ เพื่อให้ได้คำตอบว่า เด็ก ๆ ใช้โทรทัศน์อย่างไรบ้าง ในการทำให้ชีวิตประจำวันภายในครอบครัวเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา

ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ

(The Uses and Gratifications

Theory)

การศึกษาผู้รับสารในฐานะที่เป็นผู้ใช้สื่อเพื่อสนองความต้องการและความพึงพอใจตามแนวทฤษฎีนี้ มีลักษณะตรงข้ามกับการศึกษาถึงอิทธิพลของสื่อที่มีต่อผู้รับสาร ซึ่งเป็นการมองว่าผู้รับสารนั้นเป็นผู้รับที่นิ่งเฉยปราศจากการโต้ตอบ (passive) ตามแนวคิดเดิม เพราะเป็นการศึกษาว่าผู้รับสารหรือประชาชน ทำอะไรกับสื่อมวลชน ไม่ใช่สื่อมวลชนทำอะไรกับผู้รับอย่างไรที่เคยเป็นมา

การศึกษาในแนวทางการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจนี้ เป็นการมองผู้รับสารในแง่จิตวิทยาสังคม โดยอธิบายให้เห็นว่าความต้องการของผู้รับสารนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากกระบวนการทางสังคมและจิตวิทยาของผู้รับเอง ผู้รับสารจะเป็นผู้กำหนดว่าจะเลือกรับสื่อหรือสารอะไรบ้างจึงจะตอบสนองความต้องการของตนได้ นั่นคือผู้รับสารจงใจแสวงหาข่าวสารต่าง ๆ จากสื่อมวลชน ไม่ได้ถูกขัดเขี่ยดให้รับสารดังที่เคยคิดกับมา

การศึกษาเกี่ยวกับสื่อมวลชนโดยทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจนี้ เริ่มต้นเป็นครั้งแรกเมื่อ Herzog (1944) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความพอใจที่แม่บ้านได้รับจากการฟังรายการละครวิทยุภาคกลางวัน ในขณะที่เกี่ยวกับการศึกษาผลกระทบของสื่อมวลชนต่อผู้รับสารเริ่มสื่อเค้าว่าสื่อมวลชนไม่ได้มีอิทธิพลต่อผู้รับสารมากดังที่นักวิชาการในยุคแรกเคยตั้งสมมติฐานเอาไว้ ตัวอย่างเช่น Lazarsfeld (1950) พบว่า ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาเมื่อปี 1948 นั้น การหาเสียงไม่ได้ทำให้ผู้ลงคะแนนเสียงเปลี่ยนใจในการเลือกผู้สมัครเลย หากแต่เป็นการย้ำให้ผู้ลงคะแนนเสียงมั่นใจในการเลือกแต่เดิมของตน

มากขึ้นเท่านั้น (ยุบล เบญจรงค์กิจ, 2528)

จากการค้นพบในครั้งนั้น ทำให้นักวิจัยได้มองเห็นว่า สื่อมวลชนไม่ได้มีพลังอำนาจมากมายอย่างที่คิด และผู้รับสารก็ไม่ได้เป็นเพียงผู้รับเอาอิทธิพลจากสื่อมวลชน แต่ "ผู้รับสารน่าจะเป็นฝ่ายกระทำมากกว่าเป็นฝ่ายรับเท่านั้น โดยทำการเลือกสื่อ และนำสารจากสื่อที่ตนรับไปใช้อย่างมีสติ" (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2534) จึงทำให้เกิดการวางแนวความคิดใหม่ซึ่งถือว่าการสื่อสารนั้น ผู้รับสารเป็นผู้เลือกใช้สื่อประเภทต่าง ๆ และเลือกรับเนื้อหาของสาร โดยอาศัยพื้นฐานความต้องการของตนเองเป็นหลัก

Katz และคณะ (1973) ได้ทำการศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ ซึ่งได้รับความสนใจและใช้เป็นแม่แบบของการวิจัยการใช้สื่อมวลชนเพื่อความพึงพอใจในระยะต่อมาจากงานวิจัยครั้งนี้ Katz และคณะได้สร้างมาตรวัดความต้องการทางด้านจิตใจและสังคมของมนุษย์ขึ้น แสดงให้เห็นถึงความต้องการในแง่ต่าง ๆ (needs) ของบุคคล ซึ่งสามารถใช้สื่อมวลชนตอบสนองความพึงพอใจได้ และนำข้อความซึ่งความต้องการของบุคคลเหล่านี้มาสร้างมาตร วัดการให้ความสำคัญของความต้องการแต่ละอย่างของบุคคล รวมทั้งความพึงพอใจที่ผู้รับสารได้รับจากสื่อประเภทต่าง ๆ อีกด้วย

กล่าวโดยสรุปการใช้สื่อมวลชนเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจนี้ จึงเป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ

"(1) สภาวะของสังคม และจิตใจที่มีผลต่อ (2) ความต้องการของบุคคลซึ่งนำไปสู่ (3) การคาดคะเนเกี่ยวกับ (4) สื่อและแหล่งที่มาของสาร การคาดคะเนนี้นำไปสู่ (5) ความแตกต่างกันในการในการใช้สื่อ และพฤติกรรมอื่น ๆ ของแต่ละบุคคล ยังผลให้เกิด (6) ความพอใจที่ได้รับจากสื่อ และ (7) ผลอื่น ๆ ที่บางครั้งมิได้คาดหมายมาก่อน"

(Katz และคณะ 1974, อ้างถึงในยุบล เบญจรงค์กิจ, 2528)

แนวคิดเรื่องการใช้โทรทัศน์เพื่อเข้าร่วมสังคม (The Social Uses of Television)
ภายในครอบครัว

จากแนวคิดพื้นฐานเรื่องการใช้สื่อมวลชนเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจนั้น กลุ่มนักวิจัยซึ่ง ได้แก่ McQuail, Blumler และ Brown (1972) ได้ทำการวิจัยกลุ่มผู้ดูโทรทัศน์ และได้ข้อสรุปซึ่งนำมาจัดแบ่งประเภทของการใช้โทรทัศน์ 4 ประเภทคือ

- 1) ใช้เพื่อเบนความสนใจออกไปจากสภาพการณ์ในชีวิตจริง (diversion)
- 2) ใช้เพื่อตอบสนองต่อความต้องการเพื่อน หรือการมีความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น ๆ ของสังคม (personal relationships)
- 3) ใช้ในด้านการแสวงหาเอกลักษณ์ส่วนบุคคล (personal identity)
- 4) ใช้เพื่อติดตามเหตุการณ์ต่าง ๆ (surveillance)

การใช้โทรทัศน์ทั้ง 4 ประเภทดังกล่าวนี้ LuII (1980) มีความเห็นว่าโดยนัยแล้ว เป็นการใช้ส่วนบุคคล (personal uses) และได้พยายามที่จะจัดแบ่งประเภทของการใช้โทรทัศน์ในด้านสังคม (social uses) ด้วยวิธีสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในครอบครัว และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่ง LuII ได้แบ่งประเภทของการใช้โทรทัศน์เพื่อเข้าร่วมสังคมภายในครอบครัวเป็น 2 ประเภทหลัก ๆ คือ การใช้ในด้านโครงสร้าง (structural) และ การใช้ในด้านความสัมพันธ์ (relational) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การใช้ในด้านโครงสร้าง (structural)

โทรทัศน์ได้ถูกใช้เสมือนเป็นสิ่งแวดล้อมในบ้าน (environmental) ซึ่งช่วยสร้างเสียงประกอบ (background noise) ขณะกิจกรรมต่าง ๆ ในบ้านกำลังดำเนินอยู่ จนกว่าสมาชิกในบ้านให้ความสนใจ จึงจะเลื่อนมาเป็นส่วนสำคัญแทน โทรทัศน์ยังถูกใช้เป็นเพื่อนร่วมงาน (companion) ขณะที่กิจวัตร หรืองานบ้านกำลังกระทำอยู่ และแน่นอนว่าโทรทัศน์ได้ใช้เป็นแหล่งบันเทิงของครอบครัวอยู่เสมออย่างไม่จำกัดเวลา

นอกจากนี้แล้วในด้านโครงสร้าง โทรทัศน์ยังได้ถูกใช้เพื่อการจัดระเบียบพฤติกรรม (regulative) ได้อีก โทรทัศน์จะช่วยแบ่งเวลา และกิจกรรมในครอบครัว (punctuation time and activity) ไม่ว่าจะเป็น เวลาอาหาร เวลาทำงานบ้าน หรือเวลานอน แม้แต่แบบแผนการพูดคุย (talk patterns) ก็ถูกนำมาใช้ขณะดูโทรทัศน์ กิจกรรมต่างๆ ทั้งภายใน

และภายนอกบ้าน ก็ยังถูกจัดตารางตามรายการโทรทัศน์ จึงกล่าวได้ว่าโทรทัศน์ได้ช่วยก่อร่าง
โครงสร้างของแต่ละวันขึ้น เวลาดูโทรทัศน์จึงเป็นเวลาที่เกี่ยวพันกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่สมาชิก
เกี่ยวข้องอยู่

2. การใช้ในด้านความสัมพันธ์ (relational)

วิธีการที่ผู้ดูใช้โทรทัศน์ในการปฏิบัติเพื่อติดต่อกับสังคม สามารถแบ่งตามประเภท
ของการแสดงออกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1) การใช้เพื่อเสริมสร้างการติดต่อสื่อสาร (communication facilitation)
เนื้อหาสาระต่าง ๆ จากโทรทัศน์ ดูเหมือนจะเป็นภาพที่เต็มไปด้วยเรื่องราว ให้ผู้ชมสามารถ
สร้างการสนทนาได้ บ่อยครั้งที่เด็ก ๆ ได้อาศัยรายการโทรทัศน์เป็นแหล่งข้อมูลบอกเล่า
เรื่องราวให้เด็กด้วยกันฟัง หรือแม่แต่กับผู้ใหญ่ เช่นครู หรือ ผู้ปกครองก็ตาม

เด็กมักจะใช้โทรทัศน์ในการเปิดการสนทนากับผู้ใหญ่ เมื่อเด็ก ๆ ถูกกีดกันออกจาก
วงสนทนาของผู้ใหญ่ เด็ก ๆ จะสามารถเข้าร่วมวงสนทนาได้โดยอาศัยตัวอย่างจากโทรทัศน์
ซึ่งคล้ายคลึงกับประเด็นที่ผู้ใหญ่กำลังพูดคุยกันอยู่

การดูโทรทัศน์จะช่วยให้การสนทนาเป็นเรื่องง่ายขึ้น ในบางกรณีที่ผู้สนทนารู้สึก
อึดอัด เคอะเขิน หรือไม่มีเรื่องจะพูดกันนั้น การเปิดโทรทัศน์จะช่วยให้บรรยากาศผ่อนคลายลง
เพราะแต่ละคนจะเบนความสนใจไปสู่โทรทัศน์ ไม่ต้องคอยพะวงว่าจะพูดคุยกันเรื่องอะไร ยิ่งไป
กว่านั้นโทรทัศน์ยังอาจช่วยสร้างหัวข้อพูดคุยให้เกิดขึ้นได้อีกด้วย

โทรทัศน์ยังสามารถใช้สร้างความบันเทิงให้แก่แขกของบ้านได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยัง
เป็นการช่วยให้เจ้าของบ้านและแขกมีเรื่องทั่ว ๆ ไปพูดคุยกัน โดยไม่ต้องพูดเรื่องส่วนตัวของกัน
และกัน เพราะรายการโทรทัศน์จะช่วยให้ผู้ดู (ซึ่งอาจไม่ได้สนิทสนมกันมากนัก) มีเรื่องเล็ก ๆ
น้อย ๆ ที่ไม่ต้องมีสาระมากมายอะไรไว้สนทนากัน เท่ากับว่าช่วยให้เลี่ยงการกระทบกระเทือน
จากการพูดเรื่องส่วนตัวได้

2) การใช้เพื่อเข้าร่วมหรือหลีกเลี่ยงกิจกรรมต่าง ๆ (affiliation/
avoidance) โทรทัศน์นับได้ว่ามีความสำคัญในการช่วยสร้างหรือหลีกเลี่ยงการปฏิสัมพันธ์
นักวิจัยการใช้สื่อมวลชน เชื่อว่าการใช้โทรทัศน์วิธีทางนี้เป็นการใช้ขั้นพื้นฐานของมนุษย์
เด็ก ๆ รู้จักใช้สถานการณ์หน้าจอโทรทัศน์แสดงการสื่อสารทั้งทางภาษาและทางร่างกายกับผู้ใหญ่
หรือญาติพี่น้อง เช่นเดียวกับผู้ใหญ่เวลาสำหรับใกล้ชิดกันอาจหาได้ยาก การสัมผัสและต้องแสดง

ความรักต่อกัน อาจเกิดขึ้นได้ในช่วงเวลาของการดูโทรทัศน์

กิจกรรมการดูโทรทัศน์เป็นกิจกรรมที่สมาชิกในครอบครัวสามารถกระทำร่วมกันได้ การดูโทรทัศน์เป็นโอกาสที่ครอบครัวได้ร่วมเพลิดเพลินไปด้วยกัน ความรู้สึกของความกลมเกลียวในครอบครัวบางครั้งจะอยู่ในรูปของการร่วมหัวเราะ เศร้า โศก โกรธเคือง ไปกับเรื่องราวในโทรทัศน์ นอกจากนี้การที่สมาชิกในครอบครัวได้ร่วมกันคาดเดา แสดงความเห็นในขณะดูโทรทัศน์ก็ได้ช่วยย้าให้สมาชิกได้เห็นว่ ครอบครัวเป็นหน่วยที่ต้องอาศัยการพึ่งพาระหว่างสมาชิกด้วยกัน ไม่เพียงเท่านั้น การดูโทรทัศน์ยังช่วยให้สมาชิกในครอบครัวได้ผ่อนคลายความตึงเครียด โดยการลดความขัดแย้งได้ อย่างน้อยก็ในระหว่างการดูโทรทัศน์

ในทางตรงข้าม โทรทัศน์จะช่วยลดความต้องการที่จะพูดคุย หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัว เพราะต่างก็มุ่งที่จะสนใจแต่โทรทัศน์ การใช้โทรทัศน์ในกรณีนี้จึงเป็นการสร้างเส้นขนานระหว่างบุคคลให้เกิดขึ้นมากกว่าที่จะสร้างการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แสดงให้เห็นว่าโทรทัศน์ได้ทำให้บุคคลสามารถหลีกเลี่ยงไปจากสภาพความจริงได้

3) การใช้เพื่อการเรียนรู้ทางสังคม (social learning) มนุษย์ได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากมายจากโทรทัศน์ ข้อมูลต่าง ๆ ที่คนเราได้ใช้ในชีวิตประจำวันนั้นก็ได้มาจากสื่อชนิดนี้ ตัวอย่างเช่น การโฆษณาสินค้าทางโทรทัศน์ ช่วยให้ผู้บริโภคมีข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ เช่นเดียวกับละครโทรทัศน์ ซึ่งทำให้ผู้ชมสามารถนำมาใช้เป็นแบบอย่างพฤติกรรมได้ โดยอาจมีประโยชน์อย่างมากในการเป็นแนวทางการแก้ปัญหา หรืออย่างน้อยที่สุดโทรทัศน์ก็มีแบบอย่างมากมาย ให้ผู้ชมได้ลอกเลียนและใช้ประโยชน์

สำหรับเด็ก ๆ แล้วนั้น ผู้ปกครองก็มักจะสนับสนุนให้ดูรายการเพื่อการศึกษา รายการเด็ก หรือแม้แต่รายการเกมโชว์ ซึ่งทำให้เด็ก ๆ เกิดการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ และทำให้ผู้ปกครองสามารถถ่ายทอดความ ค่านิยม หรือทัศนคติเหล่านี้ไปสู่เด็ก ๆ ได้ง่ายขึ้นด้วย

4) การใช้เพื่อแสดงความสามารถหรือความเหนือกว่า (competence/ dominance) การออกกฎการดูโทรทัศน์ให้ลูก เป็นวิธีหนึ่งซึ่งผู้ปกครองใช้แสดงอำนาจต่อเด็ก ๆ ผู้ปกครองโดยเฉพาะแม่ มักจะเลือกสรรรายการโทรทัศน์ให้ลูกเพื่อแสดงบทบาทของผู้ปกครองที่ดี ซึ่งกลั่นกรองสิ่งที่เหมาะสมให้ลูก ๆ ของตน

ผู้ดูโทรทัศน์บางคนจะใช้โทรทัศน์ในการแสดงความรู้ความสามารถของตน เป็นต้นว่า ผู้ชมอาจจับผิดพิธีกรหรือผู้รายงานข่าวทางโทรทัศน์ เพื่อแสดงให้เห็นว่าตนนั้นรู้มากกว่า ความขัดแย้งกันของสมาชิกในครอบครัวบางเรื่องอาจจบลง เมื่อข้อมูลจากโทรทัศน์

ได้ช่วยยืนยันความถูกต้องของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การดูโทรทัศน์บางครั้งจึงทำให้สมาชิกครอบครัวบางคน มีโอกาสแสดงความเป็นผู้รู้ในบางเรื่องไปได้

การแสดงความคิดเห็นของบุคคล บ่อยครั้งที่ผ่านการดูโทรทัศน์ ดังเช่นเมื่อผู้ปกครองและเด็ก ๆ ต้องการดูรายการโทรทัศน์ที่ต่างกัน หรือเมื่อผู้ปกครองได้ใช้โทรทัศน์เป็นเครื่องต่อรอง สำหรับให้รางวัลหรือลงโทษ เห็นได้ชัดว่า ในกรณีเช่นนี้ผู้ปกครองสามารถใช้โทรทัศน์แสดงอำนาจกับเด็ก ๆ ได้ ส่วนการแสดงความคิดเห็นระหว่างสมาชิกต่อสมาชิกด้วยกันนั้น ก็เกิดขึ้นได้เช่นกัน โดยเฉพาะเมื่อทั้ง 2 ฝ่ายขัดแย้งกันอยู่ ความไม่ลงรอยกันในการเลือกรายการโทรทัศน์ ก็ยิ่งจะเพิ่มความขัดแย้งให้เพิ่มขึ้น และเท่ากับว่าเปิดโอกาสให้บางคนได้แสดงอำนาจของตนออกมายิ่งขึ้น

จากแนวคิดเรื่องการใช้โทรทัศน์ของ Lu II ทำให้ผู้วิจัยมีกรอบที่จะใช้ในการศึกษาได้ ผู้วิจัยสามารถใช้การแบ่งประเภทการใช้โทรทัศน์ในแนวทางนี้ ในการจัดแบ่งประเภทการใช้โทรทัศน์ของเด็กภายในครอบครัวได้ ซึ่งทำให้การจัดระบบข้อมูลชัดเจนยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการและความต้องการของเด็ก

เมื่อเรามองเด็กในฐานะที่เป็นผู้รับสื่อซึ่งเลือกใช้สื่อเพื่อสนองความต้องการของตนแล้วนั้น จำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงความต้องการด้านต่าง ๆ ของเด็ก ซึ่งจะมีผลต่อการรับสื่อของเด็กแต่ละวัยด้วย ประสาร ทิพย์ธาร (2521) ได้กล่าวถึงความต้องการที่จำเป็นสำหรับเด็กในวัยต่าง ๆ ไว้ดังนี้

วัยเด็กตอนกลาง (6-10 ปี) ความต้องการที่จำเป็นสำหรับเด็กวัยนี้ คือ

1. ความรักและความอบอุ่น เด็กวัยนี้จะแสดงตนให้เป็นที่ชื่นชมของผู้ใหญ่ เช่น พ่อแม่ หรือครู เพื่อให้ผู้ใหญ่รักและเอาใจใส่ตน
2. ต้องการความปลอดภัย และเป็นอิสระจากผู้ใหญ่
3. ต้องการรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ และมีเจ้าของ เพื่อให้ตนเกิดความรู้สึกอบอุ่นใจไม่ว่าเหว่ และรู้สึกว่าตนมีความมั่นคงยิ่งขึ้นในสังคม
4. ต้องการมีเพื่อนร่วมเล่นและทำกิจกรรมด้วย เด็กวัยนี้ต้องการความสนุกสนานเพลิดเพลิน เด็กจึงพยายามแสวงหากิจกรรมแปลกใหม่ทำอยู่เสมอ ๆ และจะสนใจในกิจกรรมที่ผู้ใหญ่ทำ ต้องการมีส่วนร่วมด้วยเพื่อเกิดประสบการณ์

5. ต้องการอาหารที่มีประโยชน์ เด็กวัยนี้จะรับประทานอาหารได้มากขึ้น หิวบ่อย และรับประทานอาหารได้เหมือนผู้ใหญ่ ทำให้เด็กต้องการรับประทานอาหาร แปลก ๆ ใหม่ ๆ ตามความเห็นชอบของตน

6. ต้องการพักผ่อนให้เพียงพอ เพราะเบียดวัยที่ออกกำลังกายด้วยการเล่น และเคลื่อนไหวมาก จึงต้องการการพักผ่อนที่มากเพียงพอ

7. ต้องการเรียนรู้กว้างขวางขึ้นมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และต้องการทำกิจกรรมให้สำเร็จด้วยตัวเอง เด็กจะอ่านหนังสือได้คล่องขึ้น ชอบอ่านหนังสือที่ให้ความรู้ในสิ่งรอบตัว และเรื่องที่สนุกสนานเพลิดเพลิน เช่นหนังสือการ์ตูน เป็นต้น

วัยเด็กตอนปลาย (10-14 ปี) เด็กวัยนี้มีความต้องการที่คล้ายคลึงกับเด็กในช่วงวัยเด็กตอนกลาง และมีความต้องการเพิ่มเติมในบางด้านตามลักษณะของวัย ความต้องการของเด็กวัยนี้ ได้แก่

1. ต้องการความรัก ความอบอุ่น และการยกย่องชมเชยจากผู้ใหญ่
2. ต้องการได้รับรองความสามารถ และการได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม
3. ต้องการการแนะให้เข้าใจถึงกระสวนความเจริญเติบโตตามธรรมชาติ
4. ต้องการการเล่นกีฬาที่ช่วยพัฒนาทักษะ
5. ต้องการสถานที่ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่ช่วยให้ความคิดในการทำกิจกรรมริเริ่มสร้างสรรค์ หรือใช้กำลังเคลื่อนไหว โดยที่ผู้ใหญ่ไม่บังคับ
6. ต้องการอาหารที่มีคุณค่า
7. ต้องการพักผ่อนอย่างเพียงพอ

ความต้องการที่จำเป็นของเด็กวัยดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าความต้องการในหลาย ๆ ด้านสามารถได้มาจากการรับสื่อ (โดยเฉพาะโทรทัศน์) ส่วนหนึ่ง นอกเหนือจากแหล่งอื่น ๆ เด็กอาจดูโทรทัศน์ เพราะต้องการจะมีเพื่อนแก้เหงาแทนการออกไปเล่นสนุกกับเพื่อน ๆ อีกทั้งข้อมูลข่าวสารหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เด็กได้รับจากการดูโทรทัศน์ยังนำไปใช้พูดคุย แสดงความรู้ในหมู่เพื่อนหรือผู้ใหญ่ทำให้เด็กได้รับการยอมรับจากสังคม ซึ่งเท่ากับว่าโทรทัศน์สามารถสนองความต้องการเป็นที่ยอมรับในกลุ่ม หรือการยกย่องชมเชยจากกลุ่มได้อีกด้วย นอกจากนี้การดูโทรทัศน์ยังช่วยชดเชยความต้องการความรักและความมั่นคงปลอดภัยของเด็ก ๆ ด้วย เพราะรายการโทรทัศน์บางรายการจะช่วยให้เด็กรู้สึกอบอุ่นใจ ที่มีคนเข้าใจและคอยเป็นห่วงเป็นใย นอกเหนือไปจากผู้ปกครอง ญาติพี่น้องซึ่งอาจไม่มีเวลาแสดงออกมากนัก

ในการทำงานเดียวกัน Arbuthnot, Tooze และ Sutherland (อ้างโดย รัญจวน อินทรกำแหง 2520:20) ได้สรุปความต้องการตามธรรมชาติของเด็ก เพื่อให้ประโยชน์ ในการทำหน้าที่เด็กไว้ 6 ประการคือ

1. ความต้องการที่จะรักและได้รับความรัก ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน โดยเฉพาะเด็ก ซึ่งยังไม่รู้จักที่จะหาสิ่งอื่นมาทดแทนเมื่อเกิดความขาดแคลนด้านนี้ แต่การได้รับความรับข้างเคียงนั้น ยังไม่เพียงพอ ความรู้สึกดังกล่าวจะสมบูรณ์มากขึ้นเมื่อเด็กได้มีโอกาสแสดงความรักด้วย
 2. ความต้องการความมั่นคง ซึ่งเป็นผลมาจากความสมบูรณ์ทางด้านวัตถุ ความเฉลียวฉลาดในด้านสติปัญญา ความสามารถในการควบคุมให้อยู่ในความพอดี การอบรมจิตใจให้ซาบซึ้งในคุณธรรมความดีได้อย่างสม่ำเสมอ
 3. ความต้องการให้สังคมยอมรับ คือความต้องการได้รับการต้อนรับในทุกที่ทุกแห่งไม่ว่าที่บ้าน โรงเรียน หรือในสังคมอื่นใดก็ตาม ซึ่งจะนำความปลื้มปิติมาสู่เด็ก อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดความมั่นคงในตัวเองเพิ่มขึ้นอีกด้วย
 4. ความต้องการความสำเร็จ ซึ่งหมายถึงความสำเร็จในชีวิตประจำวันที่มีมนุษย์ทุกคนมีโอกาสปฏิบัติให้เกิดผลได้ เป็นความสำเร็จที่ไปพร้อมกับหมู่พวก แต่ถ้าเด็กคนใดประสบความล้มเหลวบางอย่างเป็นพิเศษนอกเหนือไปจากกลุ่ม นั้นก็ย่อมจะส่งเสริมให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจ และความมั่นใจในตัวเองยิ่งขึ้นพร้อมกันไปด้วย
 5. ความต้องการการเปลี่ยนแปลง หมายถึงว่าเด็ก ๆ ไม่ชอบความซ้ำซากจำเจ แต่ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ๆ เช่น เปลี่ยนแปลงสภาพความเคลื่อนไหวที่เห็น งานที่ทำ หนังสือที่อ่าน เป็นต้น
 6. ความต้องการความสุขจากสิ่งอันสุนทรีย์ ความต้องการในข้อนี้จะลึกซึ้งหรือผิวเผินขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านการศึกษา การอบรมจิตใจและวัย สำหรับเด็กอาจมีความสุขเมื่อได้ชมดอกไม้สวย ๆ ได้เสื้อผ้าที่งดงาม หรือเที่ยวในที่เพลิดเพลินใจ
- ความต้องการตามธรรมชาติทั้ง 6 ประการ และความต้องการที่เป็นพื้นฐานความจำเป็นของเด็กแต่ละวัยตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นนี้ จะเป็นแนวทางเชื่อมโยงไปสู่การใช้โทรทัศน์ของเด็ก เพื่อตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ
- ดังนั้นการศึกษาว่าเด็กใช้โทรทัศน์อย่างไรนั้น ผู้วิจัยจำเป็นต้องศึกษาความต้องการพื้นฐานของเด็กเหล่านี้ด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง Viewing Rules as Mediating Factors of Children's Responses to Commercial โดย Reid (1979) เป็นงานวิจัยที่สร้างขึ้นเพื่อทำทนายงานวิจัยก่อน ๆ ที่สรุปว่าโฆษณามีอิทธิพลเช่นเดียวกันต่อเด็ก ๆ ทั้งหมด โดยกระตุ้นให้เด็กเกิดความต้องการในผลิตภัณฑ์ที่โฆษณานั้น Reid เห็นว่าแนวความคิดดังกล่าวนี้ได้ละเลยการตอบสนองแบบอื่น ๆ ของเด็ก และปฏิกริยาระหว่างเด็กกับผู้ปกครอง อันเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมการดูโทรทัศน์ของกลุ่มสมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะกฎการดูโทรทัศน์ (Viewing Rules)

Reid ได้ให้ความสนใจในประเด็นที่ว่า เด็กถูกควบคุมและจำกัดบทบาทจากผู้ปกครองแตกต่างกันอย่างไรบ้าง รวมทั้งเด็กเหล่านั้นได้กระทำการโต้ตอบอย่างไรในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

Reid จึงทำการศึกษาโดยการสังเกตการตอบสนองของเด็กต่อโฆษณาทางโทรทัศน์ และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ปกครอง หรือสมาชิกในครอบครัวที่เกิดขึ้นในการดูโทรทัศน์ในครอบครัว ผลที่ได้จากการวิจัยแสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมที่เด็กกระทำขณะดูโทรทัศน์กับผู้ปกครอง จะถูกขัดเกลาโดยกฎระเบียบการดูโทรทัศน์ของครอบครัว และการตอบสนองของเด็กต่อโฆษณาทางโทรทัศน์ รวมทั้งวิธีการที่ผู้ปกครองจัดการกับการตอบสนองนั้น เป็นอิทธิพลมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมของแต่ละครอบครัว

งานวิจัยของ Reid เป็นงานวิจัยที่ช่วยเสริมให้ผู้วิจัยเข้าใจในเรื่องของผู้รับสารกับการใช้สารในบริบทของครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเด็กกับการใช้โทรทัศน์ได้มากขึ้น นอกจากนี้วิธีวิจัยที่ใช้ในครั้งนี้ ยังสามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องการใช้โทรทัศน์ของเด็กในครอบครัวได้อีกด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องอีกเรื่องหนึ่ง คืองานวิจัยเรื่อง Children's Uses of Television Commercials to Initiate Social Interaction in Family Viewing Situation โดย Reid และ Frazer (1980) ซึ่งยังคงให้ความสนใจในเรื่องของเด็กกับการใช้โฆษณาทางโทรทัศน์ภายในครอบครัว เช่นเดิมแต่ได้เพิ่มเติมประเด็นความสนใจไปในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับสมาชิกในครอบครัวโดยการใช้องค์ประกอบ

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า เด็กสามารถใช้โฆษณาทางโทรทัศน์ริเริ่มการปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวได้ในหลายรูปแบบ ได้แก่ การใช้เพื่อสนทนาหรือทำกิจกรรมร่วมกับบุคคล

ในครอบครัว ใช้เพื่อการสอบถามข้อมูลจากสมาชิกในครอบครัวเพื่อความเข้าใจในสารโฆษณาที่ซับซ้อนหรือคลุมเครือ และใช้เพื่อหลีกเลี่ยงความต้องการหรือการขอร้องจากบุคคลอื่น

(โดยเฉพาะจากผู้ปกครอง)

การวิจัยนี้ มีส่วนช่วยยืนยันให้เห็นว่า เด็ก ๆ มีความสามารถที่จะตีความ และใช้การโฆษณาในการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นขณะดูโทรทัศน์ด้วยกันภายในครอบครัว นอกเหนือไปจากการใช้เพื่อสนองความต้องการทางการบริโภคแต่เพียงด้านเดียว นั้นหมายถึงว่าเด็กจะสามารถใช้เนื้อหาของรายการโทรทัศน์ต่าง ๆ ได้ในหลายรูปแบบด้วยเช่นกัน

งานวิจัยที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งคือ Family Communication Patterns and the Social Uses of Television โดย LuII (1980) ซึ่งศึกษาถึงตัวแปรด้านรูปแบบของการสื่อสารภายในครอบครัว ที่มีผลต่อการใช้โทรทัศน์ของสมาชิกในครอบครัว ด้วยวิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม LuII แบ่งครอบครัวออกเป็น 2 ประเภท ตามรูปแบบการสื่อสาร ได้แก่ ครอบครัวที่สนับสนุนให้สมาชิกมีความคิดเห็นคล้ายตามกัน (Socio-Oriented Family) และครอบครัวที่ส่งเสริมให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นส่วนตัวได้ (Concept-Oriented Family)

LuII พบว่าการใช้โทรทัศน์ของสมาชิกจากครอบครัว 2 กลุ่มนี้ มีความแตกต่างกัน ในขณะที่ครอบครัวซึ่งสมาชิกมีความเห็นคล้ายตามกันนั้น ใช้โทรทัศน์เพื่อสร้างกิจกรรมที่ต้องอาศัยการสื่อสาร เช่น เป็นหัวข้อการสนทนา หรือการมีส่วนร่วมและคล้ายตามกัน แต่ครอบครัวที่สมาชิกต่างแสดงความคิดเห็น กลับเห็นว่าโทรทัศน์ไม่ได้ถูกใช้ประโยชน์เพื่อทำให้การสื่อสารง่ายขึ้น สมาชิกของครอบครัวกลุ่มนี้จะแสดงความเป็นอิสระจากการดูโทรทัศน์มากกว่ากลุ่มแรก และมีชั่วโมงดูโทรทัศน์น้อยกว่าด้วย

งานวิจัยดังกล่าวของ LuII แสดงให้เห็นถึงตัวแปรในมิติของครอบครัวที่ซับซ้อนขึ้น ทำให้เห็นถึงตัวแปรอีกด้านที่สัมพันธ์กับการใช้โทรทัศน์ของครอบครัว ถึงแม้ว่าการวิจัยเรื่องเด็กกับการใช้โทรทัศน์ในครั้งนี้ ไม่ได้มุ่งที่จะศึกษาถึงตัวแปรด้านนี้ แต่ก็ เป็นแนวคิดที่ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นว่ามีตัวแปรอื่น ๆ ที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับประเด็นที่จะศึกษาได้ เพราะเป็นการรวบรวมข้อมูลตามสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ดังนั้นนอกเหนือไปจากตัวแปรด้าน เพศ อายุ และสถานะของครอบครัวแล้ว ตัวแปรอื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้องก็ไม่ควรถูกละเลยไป

นอกเหนือจากงานวิจัยทั้ง 3 เรื่อง นี้แล้ว ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้โทรทัศน์ของเด็กอีกหลายชิ้น ที่นักวิจัยได้ศึกษาไว้ ซึ่งได้แก่

Greenberg (1974) ศึกษาการดูโทรทัศน์ของเด็กอังกฤษ พบว่าเหตุผลสำคัญที่เด็กดูโทรทัศน์คือ ความเคยชิน ความตื่นเต้น การพักผ่อนหย่อนใจ ความต้องการหลีกเลี่ยงความจริง ความต้องการเพื่อน และการเรียนรู้ทางสังคม

Dimmick และคณะ (1979) สรุปว่า เด็กใช้โทรทัศน์เพื่อตอบสนองความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ทั้งในด้านจิตใจ ร่างกาย และสังคม

Rubin (1981) พบว่าในหมู่ผู้รับที่อายุน้อยกว่าจะใช้โทรทัศน์เพื่อสนองต่อความต้องการที่จะแก้ปัญหา หากความสับสนตื่นเต้น และหลีกเลี่ยงปัญหา มากกว่าผู้รับที่มีอายุมากกว่า

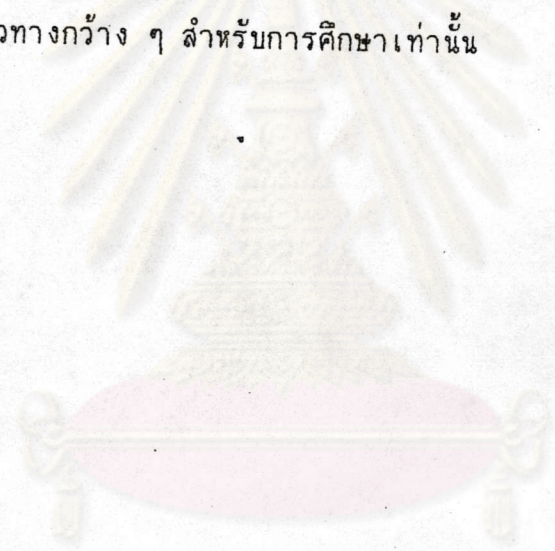
Frazer (1976) กล่าวว่า เด็ก ๆ แสดงบทบาทมากมายขณะที่ดูโทรทัศน์ ทั้งยังได้ฝึกฝนการใช้สารจากโทรทัศน์ในการจำกัด หรือขยายการปฏิสัมพันธ์ได้อีกด้วย

ในส่วนของงานวิจัยเกี่ยวกับเด็กและโทรทัศน์ในไทยนั้น รัญจวน มินประดิษฐ์ (2513) พบว่าฐานะทางครอบครัวจะมีอิทธิพลต่อการเลือกชมรายการโทรทัศน์ของเด็กไม่มากนัก เพราะส่วนมากจะเลือกชมรายการตามความพอใจ เช่นเดียวกับที่มนต์ชัย นิพนานนท์ (2526) พบว่าเด็กระดับประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ทุกระดับฐานะในเขตอำเภอเมือง เชียงใหม่ สนใจชมรายการโทรทัศน์ไม่แตกต่างกัน ในทางตรงข้ามการวิจัยของ วันชัย ศิลาน้อย (2526) พบว่าเด็กนักเรียนที่มีฐานะทางสังคมมีดีสูง รายได้ของครอบครัวโดยเฉลี่ยสูง หรือระดับการศึกษาของผู้ปกครองโดยเฉลี่ยสูง มีแนวโน้มที่จะเลือกชมรายการประเภทศิลปะและดนตรี ภาพยนตร์ ปกิณกะบันเทิง การ์ตูน รายการสำหรับเด็ก สารคดี และกีฬา ในขณะที่นักเรียนที่มีฐานะทางสังคมมีดีต่ำ รายได้ของครอบครัวต่ำ ระดับการศึกษาของผู้ปกครองต่ำ กลุ่มอายุสูง หรือเกรดเฉลี่ยสูง มีแนวโน้มจะเลือกชมรายการศาสนาและส่งเสริมศีลธรรมมากกว่ากลุ่มอื่นๆ

งานวิจัยที่ให้ความสนใจในบทบาทของครอบครัวกับการรับสื่อมวลชนอีกเรื่องหนึ่งได้แก่ งานวิจัยเรื่อง การควบคุมอิทธิพลสื่อมวลชนของครอบครัว กับจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย ของดวงเดือน พันธุมนาวิ และคณะ (2529) ผลการวิจัยพบว่าผู้ปกครองที่ตระหนักในอิทธิพลสื่อมวลชนต่อเด็กและเชื่อในประโยชน์ของสื่อมวลชนต่อเด็กมากเท่าใด เด็กในปกครองจะมีแนวโน้มชอบฟังรายการวิทยุที่มีประโยชน์มากขึ้นเท่านั้น ผู้ปกครองที่รายงานว่ามี การควบคุมเด็กในด้านการเปิดรับสื่อมวลชน ด้านการเข้าใจเนื้อหาจากสื่อมวลชน และด้านการยอมตามการชักจูงจากสื่อมวลชนคือ โทรทัศน์ วิทยุ และสิ่งตีพิมพ์ มากเท่าใด เด็กในปกครองรายงานว่าได้ อ่านสิ่งตีพิมพ์มาก และชอบอ่านเนื้อหาที่มีประโยชน์มากด้วย ส่วนเด็กที่รายงานว่ายอมชมรายการโทรทัศน์ที่ประโยชน์ จะเป็นเด็กที่รายงานว่ายากอบรรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากด้วย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบว่า เด็กและเยาวชนที่ชอบรับเนื้อหาที่มีประโยชน์ จากสื่อมวลชนทั้งสามประเภท จะเป็นเด็กที่มีทัศนคติต่อการควบคุมสื่อมวลชนของครอบครัว และมีปริมาณการชมรายการโทรทัศน์ที่มีประโยชน์ร่วมกับผู้ปกครองสูงด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ปกครองที่ตระหนักในอิทธิพลของสื่อมวลชนต่อเด็กน้อย คือผู้ปกครองที่มีการศึกษาต่ำ และมีระดับฐานะทางเศรษฐกิจต่ำอีกด้วย

งานวิจัยทั้งหมดนี้เป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการใช้โทรทัศน์ของเด็กในมุมมองต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของกรอบการศึกษาวิจัยเรื่องการใช้โทรทัศน์ของเด็กในครอบครัวได้ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาจากสถานการณ์จริงไม่ควรยึดติดกับกรอบการศึกษาต่าง ๆ มากนัก เพราะอาจทำให้มองข้ามสิ่งที่เกิดขึ้นนอกเหนือไปได้ ดังนั้นกรอบแนวคิดเหล่านี้จึงเป็นเพียงแนวทางกว้าง ๆ สำหรับการศึกษเท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย